

Epizod z dziejów neurologii, czyli Moritz Romberg i Herman Galewski

Episode from the history of neurology: Moritz Romberg and Herman Galewski

Anita Magowska¹

Poznań

Streszczenie: Komentarz do rozprawy doktorskiej Hermana Galewskiego (1814-) sytuuje ją w realiach nauk lekarskich w latach trzydziestych XIX w. Studiował medycynę we Wrocławiu i Berlinie, gdzie uczęszczał m.in. na wykłady neurologii prof. Moritza Romberga (1795-1873). Romberg zachęcił go do przygotowania dysertacji o anestezji twarzy, w której utrwalony został ówczesny stan wiedzy o chorobach nerwu trójdzielnego. Rozprawa ukazuje transfer wiedzy medycznej w Europie i osiągnięcia w zakresie neurofizjologii oraz neuropatologii w różnych krajach.

Abstract: A comment to the doctoral dissertation by Herman Galewski (born 1814) allows to learn about the level of development of medicine in the 1830s. He studied medicine in Wrocław and Berlin where he attended, among others, lectures on neurology given by Prof. Moritz Romberg (1795-1873). Romberg encouraged him to prepare a doctoral dissertation on diseases of trigeminal nerve. The dissertation shows transfer of medical knowledge in Europe and achievements of neurophysiology and neuropathology in different countries.

Słowa kluczowe: historia neurologii, Moritz Romberg, nerw trójdzielny

Keywords: history of neurology, Moritz Romberg, trigeminal nerve

W monografiach historii neurologii dominuje pogląd, że jej rozwój był zasługą lekarzy angielskich i amerykańskich². Jest to spore uproszczenie, pomijające zasługi lekarzy niemieckich, w tym Moritza Heinricha Romberga (1795-1873), który w 1820 r. przetłumaczył na niemiecki podręcznik autorstwa Andrew Marshalla, zatytułowany „The Morbid Anatomy of the Brain”, oraz Charlesa Bella „The Nervous System of the Human Body”, a w 1840 r. zrewolucjonizował europejską neuropatologię wydanym w Berlinie systematyzującym wiedzę w tym zakresie podręcznikiem zatytułowanym

---

¹ Katedra i Zakład Historii Nauk Medycznych, Uniwersytet Medyczny w Poznaniu, vesalius@ump.edu.pl.

² Por.: A short history of neurology, red. F. Clifford Rose, Oxford 1999.

„Lehrbuch der Nervenkrankheiten des Menschen”. Kilkanaście lat później dzieło zostało przetłumaczone na angielski i wydane w Londynie³.

Dla współczesnego czytelnika wykonana pod kierunkiem Romberga rozprawa doktorska Hermana Galewskiego może być interesująca, bo ukazuje logikę badań nad anatomią, fizjologią i patologią układu nerwowego, od sekcji zwłok, poprzez – niekiedy okrutne – eksperymenty na zwierzętach, do nie zawsze udanych interwencji chirurgicznych u ludzi. Dużą wartość *case studies* z zakresu medycyny wewnętrznej i chirurgii dla wyodrębniającej się dopiero neurologii potwierdza dysertacja Galewskiego. Pojedyncze historie przypadków były dla niego, z jednej strony, narzędziem poznawczym umożliwiającym błyskotliwą weryfikację obowiązujących teorii, z drugiej, wytyczały kierunki późniejszych eksperymentów na zwierzętach oraz pionierskich operacji⁴.

W życiu Galewskiego dysertacja pozostała najświetniejszym osiągnięciem naukowym. Odebrał staranne wykształcenie. Gimnazjum, do którego uczęszczał, było uważane za najlepszą szkołę średnią na Śląsku, a uniwersytety we Wrocławiu (gdzie od 1811 r. znajdował się Uniwersytet Viadrina) i Berlinie, na których studiował medycynę, zatrudniały wybitnych uczonych. Dziekanem wrocławskiego wydziału lekarskiego był anatom, fizjolog i pionier histologii układu nerwowego, Jan Ewangelista Purkyně (1787-1869). W okresie studiów Galewskiego pracowali tu także m.in.: Hans Karl Barkow (1798-1873) - profesor anatomii i dyrektor szpitala uniwersyteckiego; Julius Wilhelm Betschler (1796-1865) – profesor położnictwa, który prowadził też zajęcia kliniczne z tego przedmiotu; Moritz Ludwig Frankenheim (1801-1869) – profesor fizyki, geografii i matematyki (tylko pierwszy przedmiot był adresowany do studentów medycyny); Ernst Friedrich Glocker (1793-1858) – profesor mineralogii i zarazem kierownik uniwersyteckiego gabinetu mineralogicznego, znany z doświadczeń z zakresu fizjologii roślin; Johann Heinrich Göppert (1800-1884) – absolwent szkoły aptekarskiej w Nysie i odbytych we Wrocławiu oraz Berlinie studiów lekarskich, który był profesorem botaniki (od 1852 r. także kuratorem wrocławskiego ogrodu botanicznego) i wykładowcą receptury⁵; Adolph Otto (1786-1845) – profesor anatomii i dyrektor uniwersyteckiego muzeum anatomicznego, znanego z osiągnięć w zakresie teratologii, wykładający patologię ludzi i zwierząt, w tym wiedzę o wadach rozwojowych płodu; Johann Gravenhorst (1777-1857) – entomolog, herpetolog i profesor zoologii⁶; August Wilhelm Henschel (1790-1856) – profesor anatomii, patologii i fizjologii, bardziej znany jako historyk medycyny, który we Wrocławiu wykladał encyklopedię nauk lekarskich (odpowiednik propedeutyki medycyny)⁷. Zajęcia kliniczne, prowa-

---

³ B. Housman et al., *Moritz Heinrich Romberg (1795-1873): Early founder of neurology*, „Clin. Anat.” 2014, nr 27, s. 147-149.

⁴ H. Galewski, *De anaesthesia faciei. Dissertatio inauguralis physiologico-pathologica*, Berlin 1837. – Przywoływany egzemplarz pochodzi ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej.

⁵ M. Burak, H. Okólska, *Cmentarze dawnego Wrocławia*, Wrocław 2007, s. 48-51.

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Johann_Ludwig_Christian_Gravenhorst – dostęp 15 listopada 2016 r.

⁷ *Neue Deutsche Biographie*. Vol. 8 (1969), s. 556, za: <<https://www.deutsche-biographie.de/sfz29808.html>>, dostęp 16 listopada 2016 r.

dzili m.in. Wilhelm Remer (1775-1850) – profesor terapii i jego syn Karl Julius Remer (1802-?) – wykładowca wenerologii⁸.

Po przeniesieniu na Uniwersytet w Berlinie Galewski uczęszczał na zajęcia prowadzone przez równie znakomitych uczonych, w tym: wykłady chirurgii i okulistyki Karla Ferdinanda von Gräfe (1787-1840), wtedy profesora chirurgii i kierownika berlińskiej kliniki okulistycznej⁹; chirurgii Johanna Rusta (1775-1840), kierownika kliniki chirurgiczno-okulistycznej Szpitala Charité; a także promotora jego doktoratu Moritza Romberga. Z zamieszczonej w dysertacji autobiografii Galewskiego wyłania się nie tylko jego szacunek dla profesorów, ale i realia nauczania medycyny, np. zajęcia z botaniki miały charakter praktyczny, bo Göppert organizował wycieczki florystyczne, a niejaki Schoen zapoznawał studentów z aktualnym stanem piśmiennictwa lekarskiego¹⁰.

Lekarzy pochodzenia żydowskiego łączyły silne więzi, nawet jeśli, tak jak Henschel, przeszli na chrześcijaństwo. Miały one znaczenie dla Galewskiego, Żyda ze śląskiego Brzegu. Romberg najpierw leczył go, a potem ukierunkował jego zainteresowania naukowe na niewystarczająco jeszcze rozpoznane choroby układu nerwowego i umożliwił przygotowanie rozprawy doktorskiej. Jej podstawą literaturową było dwadzieścia prac lekarzy niemieckich, angielskich, francuskich i amerykańskich. Wynika z nich, że nie od razu rozróżniono paraliż i utratę czucia jako odrębne jednostki chorobowe, a podział nerwów na ruchowe i czuciowe przyjmował się z trudem, mimo dowodów doświadczalnych dostarczonych przez Charlesa Bella i Francoisa Magendie (ten drugi posunął się nawet do przecinania nerwów wewnątrz czaszki żywych zwierząt). Przekonywujących argumentów w postaci łatwych do powtórzenia eksperymentów na żabach dostarczyli dopiero Johannes Mueller i Bernhard von Langenbeck.

Galewski wykazał, że postęp neurologii nie dokonałby się bez badań anatomicznych (np. Scarpy), doświadczeń fizjologicznych na żabach, psach i osłach (np. Bella i Muellera) i bez pacjentów z uszkodzeniami nerwów czaszkowych spowodowanymi urazami, guzami lub chorobami wewnętrznymi. Ich historie poznał dzięki Rombergowi, który wskazał mu piśmiennictwo, powierzył swoją pacjentkę i udostępnił korespondencję Charlesa Bella. Utrata czucia połowy twarzy była chorobą nieuleczalną, a więc mało interesującą dla ówczesnych lekarzy, jednak mającą znaczenie praktyczne dla chirurgów, bo potwierdzającą hipotezy o charakterze i przebiegu nerwu twarzowego oraz jego gałęzi. Galewski zalecał im ostrożność przy przecinaniu skóry twarzy, bo przez niewiedzę lub nieuwagę mogli spowodować pogorszenie zdrowia lub nawet trwałe kalectwo pacjenta¹¹.

Dla Galewskiego jego doktorat był początkiem kariery zawodowej, dla Romberga zaledwie etapem na długiej drodze poznawania chorób układu nerwowego i ich klasyfikacji. Kiedy obowiązywał paradygmat płynu krążącego w nerwach, Romberg nie

⁸ <<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de>>, dostęp 16 listopada 2016 r.

⁹ <<http://onlinebooks.library.upenn.edu/webbin/metabook?id=britannica11>>, dostęp 15 listopada 2016 r.

¹⁰ H. Galewski, dz. cyt., s. 30-32.

¹¹ Tamże, s. 28-29.

był w stanie go przekreślić. Jego na pół intuicyjne spostrzeżenia zostały potwierdzone w drugiej połowie XIX w., kiedy podjęto systematyczne badania nad przewodnictwem elektrycznym nerwów¹².

Wykaz literatury:

Bolgien A., *Die Geschichte der Trophoneurosen mit besonderer Berücksichtigung der progressiven facialen Hemiatrophie und der Bedeutung Moritz Heinrich Rombergs*, "Wurzburg. Medizinhist. Mitt." 2006, nr 25, s. 175-203.

Burak M., Okólska H., *Cmentarze dawnego Wrocławia*, Wrocław 2007, s. 48-51.

Galewski H., *De anaesthesia faciei. Dissertatio inauguralis physiologico-pathologica*, Berlin 1837.

Housman B. et al., *Moritz Heinrich Romberg (1795-1873): Early founder of neurology*, "Clin. Anat." 2014, nr 27, s. 147-149.

Rose F. C. (red.), *A short history of neurology*, Oxford 1999.

Strony internetowe:

https://en.wikipedia.org/wiki/Johann_Ludwig_Christian_Gravenhorst – dostęp 15 listopada 2016 r.

< <http://onlinebooks.library.upenn.edu/webbin/metabook?id=britannica11> > – dostęp 15 listopada 2016 r.

<<https://www.deutsche-biographie.de/sfz29808.html>> – dostęp 16 listopada 2016 r.

<<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de>> – dostęp 16 listopada 2016 r.

---

¹² A. Bolgien, *Die Geschichte der Trophoneurosen mit besonderer Berücksichtigung der progressiven facialen Hemiatrophie und der Bedeutung Moritz Heinrich Rombergs*, "Wurzburg. Medizinhist. Mitt." 2006, nr 25, s. 175-203.